

EWA DĄBROWA,
URSZULA MARKOWSKA-MANISTA

KOMPETENCJE MIĘDZYKULTUROWE MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ W KONTEKŚCIE RUCHÓW MIGRACYJNYCH

„Człowieka przełomu XX i XXI wieku można porównać do pędzącego z góry rowe-
rzysty, który nie może już ani skręcić, ani zahamować, ani nawet zobaczyć kamieni,
na które co chwilę wpada. Może tylko z trudem trzymać się coraz szybciej pędzące-
go i coraz bardziej podskakującego roweru. Na razie te kamienie nie są jeszcze zbyt
groźne, ale prędkość wciąż rośnie.”

Stanisław Lem, 2000

Wprowadzenie

Współczesny człowiek, w związku z ciągłym przemieszczaniem się i prze-
kraczaniem granic, znajduje się w nieustannym ruchu. Ruch ten nie jest niczym
nowym (ludzie, aby poprawić swój byt, nieustannie zbiorowo migrowali), choć
dziś ma większy zasięg i inny – zindywidualizowany charakter. W dobie in-
tegracji europejskiej, globalnych przemian i kryzysów polityczno-ekonomicz-
nych dynamika i zmienność translokacji ludności zdaje się przybierać na sile¹,
a jednocześnie generować dotychczas nieznanne problemy i wyzwania związa-
ne z konstruowaniem przestrzeni relacji i współdziałania na styku i w sytuacji
przenikania się, bądź zderzania kultur i cywilizacji. Tak oto stajemy się wszyscy
potencjalnymi nomadami, „wszyscy jesteśmy w podróży, czy nam się to po-
doba, czy nie. Nikt nas zresztą nie pytał o zdanie” [Bauman 1999: 101]. Prze-
mieszczanie się, niezależnie od motywów, stało się niezaprzeczalnym faktem,
nadającym kształt ludzkiemu życiu.

Pokolenie współczesnych (neo)nomadów

Nomada to tradycyjny koczownik, wędrowiec, człowiek nieposiadający sta-
łego miejsca zamieszkania, przemieszczający się z miejsca na miejsce stale, lub

¹ Więcej na temat migracji raporty i analizy: www.csm.org.pl [Raport... 2012].

doraźnie z pobudek handlowych, kulturowych bądź religijnych. W dawnych czasach nomadą określano członka danej grupy wędrującej w związku z poszukiwaniem określonego, dostępnego na danym terenie pożywienia, wody, opału, odpowiednich warunków pogodowych lub pastwisk dla zwierząt hodowlanych. Później termin ten zaczęto odnosić do osób przemieszczających się, podróżujących i mobilnych czasowo oraz geograficznie. W takim znaczeniu dostępny jest również dziś, przy czym nie opisuje nielicznych grup społecznych (kupców, misjonarzy i żołnierzy, głów państw), lecz każdego z nas. Według socjologów współcześni nomadzi (określani również jako *third culture kids*) żyją od urodzenia na styku dwóch lub wielu kultur: rodziców/opiekunów i kultur, w których się wychowywali oraz adaptowali do warunków społeczno-kulturowych. Są oni aktywnymi uczestnikami procesów migracyjnych, wędrowcami globalnego świata. Jako (neo)nomadzi – wykorzeni z miejsca – nie identyfikują się z konkretnym, stałym miejscem, lecz podążają za wyzwaniem współczesności związanymi z obszarem aspiracji zawodowych i indywidualnych (życia prywatnego). Są częścią pokolenia kosmopolitycznego, otwartego na zmiany; hybrydą indywidualistów w hermetycznej społeczności większościowej. Przemieszczanie się jest dla nich nie tylko drogą do gromadzenia wiedzy i doświadczeń, ale swoistym stylem życia, możliwym nierzadko dzięki technologiom. (Neo)nomad podróżuje samolotami, komunikuje przez telefon komórkowy lub komunikatory, jest aktywny na portalach społecznościowych, załatwia codzienne sprawy przez Internet. Zazwyczaj w „wieloświecie rzeczywiście-wirtualnym” jest sam lub porusza się w wąskim gronie. Jest niezależny, samowystarczalny, choć nie rezygnuje z licznych kontaktów – często wirtualnych. Chce być uczestnikiem ekscytujących zdarzeń lub przynajmniej wygodnego, niczym nie skrępowanego życia.

Jak zauważa Zygmunt Bauman, kategoria „nomady” nie jest jednolita. Stosowanie jej wymaga dostrzeżenia różnic wynikających z odmiennych doświadczeń ludzi. Brak owego zróżnicowania jest daleko posuniętym uproszczeniem i nie oddaje istoty zjawiska², przy czym aspekt ten, ze względu na problematykę tekstu, został pominięty. Kategoria (neo)nomady bez wątpienia trafnie opisuje współczesne społeczeństwa, bezustannie zapraszane, czy wręcz zmuszane do bycia mobilnymi. W największym stopniu odnosi się do ludzi młodych, którzy nie tylko opuszczają swoje miejsce zamieszkania w celach edukacyjnych, ale również w celach zarobkowych (zarówno w trakcie trwania kształcenia, jak i po jego zakończeniu).

² Bauman [1999: 104] wymienia przynajmniej dwie metafory odnoszące się do pojęcia nomady „turyści” i „włóczęgi”, pozostające z jednej strony w opozycji, z drugiej – będące dopełnieniem.

Migracje są motywowane poprawą standardu życiowego emigrantów i ich rodzin, rozwojem zawodowym i osobistym opartym na poznaniu języka, odmiennych kulturach, wchodzeniu w nowe interakcje i przyczyniają się do rozluźnienia więzi społecznych. Skutkują drenażem umiejętności, redukcją kapitału ludzkiego w kraju pochodzenia oraz pogorszeniem się struktury demograficznej społeczeństwa poprzez utratę potencjału demograficznego (na przykład problem starzejących się społeczeństw). Migracje stanowią „mniej lub bardziej stały ruch jednostek lub grup przekraczających granice symboliczne lub polityczne do nowych obszarów zamieszkania oraz nowych wspólnot” [Tabin 2005: 195] Joanna Żurawska [2005: 19] pisze, że „Polska jest krajem emigracji netto. Na przestrzeni lat widać kształtowanie się skali emigracji na wyższym poziomie nie imigracji, jednakże skala wyjazdów Polaków i przyjazdów cudzoziemców do Polski wskazuje, iż Polska pozostaje także krajem atrakcyjnym dla obcokrajowców”.

Dane dotyczące Polski, choć wskazują na ujemny bilans migracyjny, wywołany wyjazdami poakcesyjnymi Polaków tak w celach zarobkowych, jak i edukacyjnych, wskazują również na napływ do Polski osób z innych państw zarówno z kontynentu europejskiego, jak i z Azji czy z Afryki. Według danych szacunkowych przedstawionych w notatce informacyjnej Głównego Urzędu Statystycznego poza Polską w 2011 roku przebywało 2,6 mln i było to więcej niż w 2010 roku o 60 tys. W większości przypadków pobyt przekraczał 12 miesięcy [*Informacja...* 2012]. W tym samym okresie w Polsce mieszkało prawie 700 tys. osób urodzonych poza granicami kraju, przy czym jedynie 0,2% nie posiadało obywatelstwa polskiego [*Wyniki...* 2012].

Na uwagę zasługuje fakt, że znaczącą część migrantów stanowią młodzi ludzie w wieku produkcyjnym. Jak zauważa Romuald Jonczy [2009: 72]: „Więcej niż połowa migrujących zarobkowo to osoby poniżej 40 roku życia. Z młodością migrujących wiąże się na ogół ich bezdzietność i stan wolny...”. Osoby te mają coraz wyższe wykształcenie i lepszą znajomość języków obcych. Kierują się perspektywą wyższych zarobków, poprawy standardu życia, rozwoju osobistego lub zawodowego. Są jednostkami i grupami mobilnymi, zdolnymi (w większości przypadków) do szybkiej adaptacji do nowych warunków społeczno-kulturowych, obywatelami zglobalizowanego świata.

Migracje młodych ludzi można podzielić na edukacyjne i ekonomiczne (zwane także zarobkowymi). Te pierwsze związane są z podejmowaniem kształcenia w różnego typu uczelniach zagranicznych, oraz z udziałem w międzynarodowych programach wymiany młodzieży. Jak wynika z danych statystycznych, z programu ERASMUS skorzystało dotychczas 2,5 mln studentów,

z czego ponad 108 tys. z Polski³. Liczba ta systematycznie wzrasta, choć nie tak dynamicznie jak ma to miejsce między innymi w Hiszpanii, Portugalii, Wielkiej Brytanii, Czech i Finlandii⁴.

Drugi rodzaj migracji – ekonomicznej – generowany jest przez wysoką stopę bezrobocia wśród absolwentów szkół średnich i wyższych, chęć zdobycia doświadczeń zagranicznych, a także niski poziom wynagrodzeń, ograniczający możliwości osiągnięcia stabilizacji finansowej. Jak wynika z Komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Okolo 5,5 mln młodych Europejczyków jest bezrobotnych. Oznacza to, że co piąty mieszkaniec UE mający mniej niż 25 lat nie może znaleźć pracy. Wskaźnik bezrobocia wśród młodzieży wynosi ponad 20 proc., czyli dwukrotnie więcej niż wskaźnik bezrobocia we wszystkich grupach wiekowych łącznie i prawie trzykrotnie więcej niż w przypadku osób aktywnych zawodowo w wieku powyżej 25 lat (9,6%). Bez pracy po zakończeniu nauki lub kształcenia zawodowego pozostaje obecnie 7,5 mln młodych ludzi w wieku od 15 do 24 lat” [Komunikat... 2012]. W najbliższych latach, w związku z nasilającym się kryzysem ekonomicznym, sytuacja ta może ulec pogorszeniu, wzmacniając tym samym frustracje i zachęcając do poszukiwania lepszych warunków życia.

Nie bez znaczenia dla stymulowania mobilności młodych mogą okazać się działania instytucji europejskich, upatrujących w przemieszczaniu się ludności środka do pobudzania rozwoju gospodarczego kontynentu. Istota owych działań została przedstawiona w projekcie Komisji Europejskiej „Mobilna młodzież”. Głównym celem projektu jest „pomoc osobom młodym w podjęciu wyzwań, przed którymi stają, oraz ułatwienia im osiągnięcia sukcesu w gospodarce opartej na wiedzy” [Mobilna... 2012: 4]. Autorzy dokumentu, odnosząc się do lansowanej w Strategii Lizbońskiej idei mobilności, kluczowej dla wzrostu konkurencyjności gospodarczej Europy i dalszego rozwoju społeczeństw, zauważają: „Mobilność edukacyjna jest dla młodych ludzi skutecznym sposobem zwiększenia szans na zatrudnienie w przyszłości oraz zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych, przy jednoczesnym wsparciu ich aktywności obywatelskiej. Dzięki mobilności mogą oni zdobyć nowe wiadomości oraz zyskać kompetencje językowe i międzykulturowe. Europejczycy, którzy są mobilni już jako młodzi uczący się ludzie, prawdopodobnie będą mobilni także w późniejszym życiu, jako pracownicy.” Niezbędne do poruszania się w tak skonstruo-

³ Jednocześnie do Polski przyjechało prawie 30 tys. młodych ludzi, głównie z Niemiec, Hiszpanii, Francji i Turcji. W zestawianiu danych pominięto rok 2011/2012. Cyt. za: [Erasmus 2012b].

⁴ W krajach tych wzrost wyniósł 7%. Cyt. za: [Erasmus 2012a].

wanej rzeczywistości wydają się być kompetencje międzykulturowej⁵. Kluczowe zatem jest uwzględnianie w procesie kształcenia (nie tylko przyszłych nauczycieli i pedagogów) specyficznych potrzeb kulturowych, wiedzy na temat sztuki prowadzenia negocjacji oraz nabywania umiejętności zapobiegania napięciom i konfliktom o podłożu kulturowym w ich środowisku pracy z dziećmi i młodzieżą szkolną. Istotna wydaje się również wiedza i umiejętności radzenia sobie z szokiem kulturowym jako elementem procesu przystosowania się do nowego środowiska, w którym dawne, znane sposoby zachowania się nie znajdują zastosowania.

Sytuacja migracji edukacyjnej i ekonomicznej stawia nowe zadania przez uczelniami, również polskimi. Za kluczowe należy uznać przygotowanie młodzieży akademickiej do życia w wielu wymiarach (w tym w wymiarze wirtualnym), pracy i komunikowania się w wielokulturowych społeczeństwach. Zadania te wykraczają poza tradycyjne rozumienie szkoły wyższej i pełnionych przez nią funkcji - tworzenia i utrwalania wiedzy oraz prowadzenia badań naukowych. Studenci oczekują wyposażenia w umiejętności i narzędzia związane z zawodem oraz w umiejętności umożliwiające sprawne poruszanie się na rynku pracy. Wyłaniająca się tu pragmatyczna orientacja prowadzi do zderzenia odmiennych oczekiwań i wymagań na płaszczyźnie student-szkoła wyższa. W konsekwencji może generować marginalizację szkół wyższych lub ich redefinicję zorientowaną na współczesne wyzwania.

Definiowanie współczesnego świata z perspektywy studentów

Różnorodność, wielość, mobilność, zmiana, niejednoznaczność i wielowymiarowość określają współczesny świat życia młodzieży akademickiej. Czas, przestrzeń i miejsca jako kluczowe kategorie mobilności, oparte o mechanizmy konstruowania rzeczywistości wypełniają i konstruują codzienne przemieszczanie się z miejsca zamieszkania do miejsca pracy, z miejsca pobytu do miejsca pobierania nauki zarówno w świecie rzeczywistym jak i wirtualnym. Podróże, migracje zarobkowe (ekonomiczne), studia za granicą, praca w międzynarodowych korporacjach, udział w zagranicznych praktykach, stażach,

⁵ Praktyczne działania w postaci cyklu warsztatów edukacji międzykulturowej dla studentów, zatytułowanych „Między innymi”, nakierowane na rozwój kompetencji młodzieży akademickiej są podejmowane przez Narodową Agencję Programu „Młodzież w działaniu” oraz Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży. Propozycja aktywności z zakresu edukacji nieformalnej realizowana incydentalnie w procesie edukacji formalnej na poziomie wyższym wpisuje się w założenia Strategii „Europa 2020” i cele projektu przewodniego „Mobilna młodzież”.

wolontariacie czy projektach międzynarodowych świadczą nie tylko o intensyfikowaniu się czasowych ruchów migracyjnych, ale o wzmożonym doświadczaniu Innego, Obcego, Swojego w innych kontekstach i wielokrotnie nieświadomej eksploracji kulturowo-społecznej różnorodności miejsc, do których docieramy przekraczając granice swej rodzimej kultury.

W niedookreślonym tyglu mobilności, w którym dochodzi do interakcji międzyludzkich, w dobie dynamizacji ruchów migracyjnych i ich znacznego strukturalnego zróżnicowania ważne wśród młodzieży akademickiej stają się kompetencje międzykulturowe. Są one określane terażniejszym wyzwaniem dla jednostki i grup w świecie heterogenicznym (w tym istotnym wyzwaniem zawodowym), gdyż będąc częścią kapitału ludzkiego, umożliwiają pokojowe współbycie, współpracę i kontakt ze Swoimi, Innymi i Obcymi. Kompetencje międzykulturowe rozpatrywane są w wąskim znaczeniu jako gotowość do życia i komunikowania się w środowiskach zróżnicowanych. Owa gotowość nie ogranicza się jednak do wiedzy (poziom kognitywny), ale dotyczy kulturowego doświadczania na płaszczyźnie świadomości i postaw (poziom afektywny) oraz konkretnych umiejętności. W zintegrowanym podejściu teoretyczno-praktycznym wskazuje się na kompetencje międzykulturowe jako faktor umożliwiający świadome stosowanie wiedzy z zakresu zagadnień o wielokulturowym świecie i jego właściwościach w konkretnych sytuacjach życia codziennego, w celu efektywnego komunikowania się z innymi.

W szerszym znaczeniu, czteropoziomowe kompetencje międzykulturowe rozumiane są jako połączenie wiedzy na temat różnic kulturowych i ich wpływu na nasze zachowanie, świadomości otaczającej wielokulturowości, umiejętności nawiązywania i budowania pozytywnych relacji kulturowych, jak również postawy względem i wobec wieloznaczności i uwikłania w wielokontekstowość. Kompetencje międzykulturowe jawią się jako działania o charakterze rozwojowym w odniesieniu do kapitału ludzkiego, jako niezbędny poruszanie się w wielowymiarowej codzienności „bycia pomiędzy”, pozwalający na spotkanie z ludźmi z innych kultur i na efektywne funkcjonowanie w środowiskach wielo- i międzykulturowych. Kompetencje stanowią więc swoisty konglomerat wiedzy, umiejętności, postaw i świadomości – w założeniu - umożliwiających i ułatwiających odnajdywanie się w nowej społeczno-kulturowej rzeczywistości.

Rozwój kompetencji międzykulturowych w praktyce

Naświetlona w dokumencie EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu⁶ wizja Europy i Europejczyka przyszłości pokazuje, że aby sprawnie funkcjonować w wielu rzeczywistościach i móc sprostać wymogom zmieniającego się świata, od młodych ludzi wymagane są mobilność, elastyczność czasowa (dyspozycyjność), nieustanne podnoszenie własnych kwalifikacji i rozwój kompetencji. Powinni oni również efektywnie współpracować w środowisku wielokulturowym, elastycznie dostosowywać się do zmian i posiadać umiejętności, które pozwalają na efektywne zarządzanie organizacjami wielokulturowymi⁷.

Odpowiedzią na wymogi wynikające z założeń europejskiej polityki są działania praktyczne kierowane do studentów przez organizacje pozarządowe i instytucje oświatowe i kulturalne. Znaczna część tych działań realizowana jest w ramach programów Unii Europejskiej nakierowanych na wymianę zakładającą międzykulturowe interakcje i dialog międzykulturowy. Przykładową formą nabywania kompetencji jest udział w Letnim Uniwersytecie (*Summer University*), na którym spotyka się od 20 do 60 studentów z całej Europy. Początki projektu jako narzędzia promujące integrację europejską sięgają 1988 roku. Dziś takie inicjatywy są organizowane przez studentów dla studentów i zakładają różnorodne formy aktywizacji. Studenci mogą uczestniczyć w klasycznych wykładach, mających na celu naukę nowego języka i jego odniesień kulturowych, w różnego rodzaju kursach wzbogacających wiedzę i poszerzających umiejętności. Rokrocznie organizowanych jest około 100 szkół letnich, w których bierze udział około 3000 studentów z ponad 40 krajów europejskich. Uniwersytety dzielą się na: *Language Course* – obejmujący co najmniej 16 godzin lektoratu języka danego kraju tygodniowo prowadzonego przez studentów na rzecz studentów:

- *Language Course+* – obozy, zakładające naukę języka danego kraju na poziomie zaawansowanym, prowadzone przez profesjonalnych nauczycieli lub studentów filologii;
- *Summer Course* – obozy z określoną wielokulturową tematyką przewodnią (na przykład kuchnia śródziemnomorska, mitologia, nauka tańca, zamki średniowieczne); uczestnicy biorą udział w zajęciach teoretycznych i praktycznych;

⁶ http://www.mg.gov.pl/files/upload/8418/EUROPA_PL.pdf [20.09.2012].

⁷ O wspomnianych powyżej procesach pisze: [Magala 2011].

- *Summer Course+* – intensywne kursy o określonej tematyce, podczas których zajęcia prowadzą profesjonalni nauczyciele i trenerzy,
- *Travelling Summer University* – oparte na podróżach, jako głównej formie aktywności⁸.

Celem TSU jest poznanie różnych zakątków danego państwa lub grupy państw, kultury społeczności lokalnej i stylu życia. Wśród głównych celów *Summer Universities* wymienia się tak zwane doświadczenia międzykulturowe, przełamywanie barier i stereotypów, naukę tolerancji oraz nieschematycznego postrzegania rzeczywistości w toku międzykulturowej współpracy młodzieży akademickiej wywodzącej się z różnorodnych środowisk społecznych i kulturowych. „Samery mają pomóc studentom zrozumieć mentalność i przyzwyczajenia ich kolegów z innych krajów, pomóc w przełamywaniu narodowościowych barier w myśleniu i postrzeganiu świata oraz nauczyć ich, jak być Europejskim Obywatelem”⁹.

Studia poza krajem pochodzenia szansą na rozwijanie kompetencji

Od kilkunastu lat w związku z integracją Polski z Unią Europejską wzrasta zainteresowanie młodzieży akademickiej studiowaniem poza granicami własnego kraju. Coraz większe grupy studentów decydują się na wyjazd za granicę w celu odbywania nauki w odmiennych niż polskie warunkach. Studenci korzystają z możliwości, jakie dają im projekty unijne: SOCRATES, ERASMUS, Leonardo da Vinci i inne. Studia poza krajem przyczyniają się do nabywania kompetencji w tym kompetencji lingwistycznych, kulturowych i komunikacyjnych. Obejmują zarówno wiedzę, umiejętności, kształtowanie postaw oraz uwrażliwianie na inność kulturową interlokutorów i specyfikę komunikowania się w społeczeństwach i środowiskach wielokulturowych.

Od kilkunastu lat polskie uczelnie wyższe w związku z realizacją postanowień bolońskich i reformą szkolnictwa wyższego coraz częściej organizują zajęcia dydaktyczne: studia, wykłady i fakultety w językach obcych dla studentów polskich i zagranicznych.

Organizacja studiów w językach obcych nie powinna - co podkreśla Romana Paszkowska [2012]: „ograniczać się wyłącznie do zatrudnienia wykładowców władających obcymi językami, bowiem proces dydaktyczny angażujący ludzi pochodzących z różnych kultur daje unikalną możliwość rozwijania spraw-

⁸ Na podstawie informacji AEGEE: <http://aegee.gdansk.pl/onas.php?pokaz=su> [20.09.2012.]

⁹ <http://aegee.gdansk.pl/onas.php?pokaz=su> [20.09.2012.]

ności nazywanej w literaturze przedmiotu kompetencją międzykulturową (*intercultural competence, cross-cultural competence*)¹⁰. Stąd ofertę dodatkowo wzbogacają i uzupełniają koncerty, firmy i organizacje non-profit przyjmując osoby pochodzenia cudzoziemskiego na praktyki i staże i tworząc tym samym zespoły międzynarodowe.

Owe nieformalne i formalne działania edukacyjne, w trakcie których dochodzi do interakcji międzykulturowych, konfrontowania różnorodnych postaw, światopoglądów, systemów wartości i norm społecznych wskazują na potrzebę przygotowania młodzieży akademickiej w toku studiów do tego typu zdarzeń – doświadczeń międzykulturowych oraz poczucia świadomości własnego rozwoju.

Sam proces postrzegania zewnętrznego świata (w triadzie Swoich, Innych, Obcych) w oparciu o subiektywne doświadczenia i wdrukowane stereotypy i uprzedzenia oraz sposoby komunikowania się w zespołach międzykulturowych mogą prowadzić do nieporozumień oraz konfliktów związanych z brakiem lub niewystarczającym przygotowaniem studentów do tego typu doświadczeń. Zaistnienie „szoku kulturowego” jako dodatkowego czynnika emocjonalnego związanego z przeżywaniem, tłumaczy zawirowania bycia w wielu rzeczywistościach.

Uniwersyteckie praktyki w zakresie kompetencji międzykulturowych

Na polskich uczelniach wyższych podejmowane są, w ramach zajęć obli-gatoryjnych i fakultatywnych oraz inicjatyw realizowanych we współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi, zajęcia mające przygotować studentów do partycypacji w wielokulturowym świecie. Zajęcia przybierające formę warsztatów, ćwiczeń i wykładów łączą w sobie elementy merytoryczne (dostarczanie i poszerzanie wiedzy niezbędnej do życia/pracy w środowiskach wielo- i międzykulturowych) z elementami rozwijania świadomości, praktycznych umiejętności i postaw. Zajęcia te realizowane są jako przedmioty w ujęciu interdyscyplinarnym, pod nazwą komunikacji i/lub edukacji międzykulturowej, warsztatów kulturowych. Ich ogólnym celem jest rozwinięcie przez studentów kompetencji międzykulturowych rozumianych jako:

¹⁰ W Katedrze Studiów Europejskich Akademii Ekonomicznej w Krakowie w ramach badań statutowych pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Mikułowskiego Pomorskiego w latach 2001-2004 badano czynniki wpływające na rozwój kompetencji międzykulturowej studentów wyjeżdżających na studia zagraniczne. Badano zarówno Polaków, jak i cudzoziemców.

- kompleksowa wiedza dotycząca różnic i podobieństw kulturowych i ich wpływu na zachowanie w obliczu różnorodnych interakcji w różnorodnych środowiskach;
- umiejętności nawiązywania i budowania pozytywnych relacji kulturowych;
- modelowanie postaw;
- nabywanie wielokulturowej świadomości i ciekawości poznawczej w oparciu o relatywizm kulturowy.

Szczególnie ważne okazuje się przygotowanie przyszłych nauczycieli i studentów pedagogiki, animacji społeczno-kulturowej i kierunków pokrewnych do pełnienia ról w środowiskach edukacyjno-wychowawczych w pracy z dziećmi, młodzieżą i osobami dorosłymi.

Przykładem jest cykl warsztatów organizowanych z Biurem Edukacji Miasta Stołecznego Warszawy w ramach projektu „Caerdydd-Warsaw Integracja Projekt Integracja społeczna młodych ludzi i ich rodziców”¹¹, który odbył się w marcu i kwietniu 2011 roku w Akademii Pedagogiki Specjalnej. Celem warsztatów było przygotowanie studentów do pracy w zmieniającym się środowisku edukacyjnym z uczniem/wychowankiem cudzoziemskim oraz wzbogacenie warsztatu metodologicznego i metodycznego w obszarze pracy z tematyką wielo- i międzykulturowości. Warsztaty ukazały ogromną potrzebę podejmowania działań zmierzających do konstruowania wiedzy o różnorodności kulturowej świata i umiejętności umożliwiających poruszanie się w nim, ale także podejmowanie związanych z tym wyzwań – życiowych i zawodowych. Charakterystyczne były wypowiedzi:

„Cieszę się, że brałam udział w tych zajęciach. Wiem, że wiedza jaką na nich posiadam pomoże mi w przyszłej pracy, w której z pewnością spotkam się z dzieckiem cudzoziemskim. Będę wiedziała jak postępować z dzieckiem oraz z jego rodzicami”.

„Zajęcia były ciekawe, dowiedziałam się dużo o różnych kulturach, kulturach sposobach ich postrzegania. Jestem pewna, że przyda mi się to zarówno w przyszłej pracy, jak i w życiu prywatnym”.

Poza warsztatami studenci mieli możliwość uczestniczenia w praktykach, umożliwiających zapoznanie się między innymi ze specyficznymi potrzebami uczniów cudzoziemskich, metodami nauki języka, potrzebami i trudnościami

---

¹¹ Partnerski projekt realizowany dzięki współpracy szkół, uczelni, władz samorządowych i organizacji pozarządowych z Warszawy oraz Cardiff. Projekt został zainicjowany na bazie doświadczeń w zakresie integracji nowo przybyłych rodzin imigranckich – dzieci i rodziców – w systemie edukacji w nowych dla nich realiach społeczno-kulturowych państwa przyjmującego. Projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej w ramach programu „Comenius - Uczenie się przez całe życie”.

towarzyszącymi zajęciom przedmiotowym, komunikacją z uczniem cudzoziemskim, kontaktami z rodzina/opiekunami możliwościami systemowymi możliwościami organizowania wsparcia. Osoby biorące udział w warsztatach zwracały uwagę na fakt, iż treści takie nie były na uczelni dotychczas podejmowane i sugerowały upowszechnienie podobnych działań w większym wymiarze godzinowym [Dąbrowa 2011: 139-142].

Coraz częściej uczelnie decydują się ponadto na opracowanie i wydanie przewodnika dla studentów korzystających z międzynarodowych programów wymiany oraz na realizację zajęć wstępnie przygotowujących do poruszania się w innych kontekstach kulturowych. Pomimo zmiany, jaka dokonuje się w świadomości pracowników uczelni wyższych, należy zwrócić uwagę, że zajęcia realizowane są w symbolicznym wymiarze godzinowym, a same przewodniki poświęcone są praktycznym poradom zainteresowanych – nie zawierając zazwyczaj jakichkolwiek informacji o specyfice spotkania z inną kulturą i radzeniu sobie w sytuacji szoku kulturowego. Zmiany, jakie się dokonują na obecnym etapie wytwarzają pozorowany obraz uczelni otwartej na dyskurs wielo- i międzykulturowy.

Bez wątpienia na uwagę zasługują inne działania, wśród których wyróżnia się program adaptacji kulturowej dla studentów międzynarodowych przyjeżdżających do Polski w ramach programu Erasmus, realizowany od kilku lat w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie. Program powstał w odpowiedzi na wzrost liczby studiujących pochodzących z różnych regionów Europy. Służy rozwijaniu wrażliwości kulturowej; kształtowaniu świadomości kulturowej (również w warunkach zderzenia kulturowego), przygotowaniu do komunikowania międzykulturowego, rozwiązywania konfliktów, „obcowania” z różnicami; zdobyciu wiedzy o polskiej kulturze; integracji środowiska akademickiego.

Pytania na zakończenie

Współczesny świat jest nasycony spotkaniami z innością i różnorodnością. Owa różnorodność, niezależnie od nastawienia, jest trwałym elementem rzeczywistości, stanowiąc szczególną wartość i dziedzictwo ludzkości. W Powszechnej Deklaracji UNESCO o Różnorodności Kulturowej, przyjętej w 2001 roku, zapisano „Różnorodność kulturowa jako źródło wymiany, innowacyjności i kreatywności jest dla rodzaju ludzkiego równie niezbędna jak różnorodność biologiczna dla przyrody. W tym znaczeniu stanowi ona wspólne dziedzictwo ludzkości i musi zostać uznana oraz potwierdzona dla dobra obecnych

i przyszłych pokoleń” [Powszechna 2001]. I dalej „W naszych coraz bardziej zróżnicowanych społeczeństwach staje się konieczne zapewnienie harmonijnego wzajemnego oddziaływania oraz woli współistnienia osób i grup, które cechuje tożsamość kulturowa zarazem mnoga, różnorodna i dynamiczna. Polityki popierające integrację oraz uczestnictwo wszystkich obywateli są gwarantem spójności społecznej, żywotności społeczeństwa obywatelskiego oraz pokoju” [ibidem]. Wobec powyższego rodzą się pytania: W jakim stopniu uczelnie gotowe są na tworzenie programów zajęć dotyczących różnorodności kulturowej? Czy taką potrzebę odczuwają sami studenci?

Bibliografia

- Bauman Z. (1999), *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa
- Dąbrowa E., Markowska-Manista U. (2011), *Przygotowanie nauczycieli do rozwiązywania konfliktów międzykulturowych* [w:] A. Szerląg (red.), *Konflikt i dialog w wybranych społecznościach wielokulturowych*, Wrocław
- Dąbrowa E. (2011), *Przygotowanie przyszłych nauczycieli do pracy z uczniem cudzoziemskim na przykładzie współpracy Akademii Pedagogiki Specjalnej z Biurem Edukacji Urzędu m.st. Warszawy* [w:] *Praca z uczniem cudzoziemskim Przewodnik dobrych praktyk dla dyrektorów, nauczycieli, pedagogów i psychologów*, Warszawa
- Jonczy R. (2009), *Nowa poakcesyjna emigracja z Polski –perspektywy i zagrożenia oraz możliwości przeciwdziałania (wnioski z badań prowadzonych na obszarze Śląska)* [w:] *Współczesne migracje. Dylematy Europy i Polski*, Warszawa
- Lem St., Fijałkowski T. (2000), *Świat na krawędzi*, Kraków
- Magala S.J. (2011), *Kompetencje międzykulturowe*, Warszawa
- Mobilna młodzież. Inicjatywa na rzecz uwolnienia potencjału młodzieży ku inteligentnemu, trwałemu i sprzyjającemu włączeniu społecznemu wzrostowi gospodarczemu w Unii Europejskiej* (2010), Bruksela, KOM(2010) 477 wersja ostateczna
- Powszechna Deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej* (2001), Paryż
- Tabin M. (2005), *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Warszawa
- Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych* (2012), Warszawa
- Żurawska J. (2005), *Międzynarodowe i regionalne procesy migracyjne jako przesłanki polityki migracyjnej* [w:] Iglicka K. i in., *Dylematy polityki migracyjnej Polski*, Seria: *Prace Migracyjne*, nr 58, Warszawa

Strony internetowe

- Erasmus – Facts, Figures & Trends*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2012; http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/erasmus1011_en.pdf [24.09.2012a]
- Erasmus w Polsce i w Europie – wybór statystyk*, <http://www.erasmus.org.pl/odnosniki-podstawowe/statystyki> [24.09.2012b]
- <http://aegee.gdansk.pl/onas.php?pokaz=su> [20.09.2012]
- http://www.mg.gov.pl/files/upload/8418/EUROPA_PL.pdf [20.09.2012.]
- Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004–2011*. Główny Urząd Statystyczny, Materiały na konferencję prasową w dniu 25 września 2012 r., http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LU_infor_o_rozm_i_kierunk_emigra_z_polski_w_latach_2004_2011.pdf [25.09.2012]
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Inicjatywa „Szanse dla młodzieży”, /* KOM/2011/0933 wersja ostateczna */ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0933:PL:NOT> [20.09.2012.]
- Paszkowska R., *Studia zagraniczne szansą na rozwijanie kompetencji*, <http://www3.uj.edu.pl/alma/alma/71/01/19.html> [20.09.2012.]
- Raport nt. Migracji 2008* (IOM World Migration Report 2008), <http://www.iom.int/jahia/jsp/index.jsp>. [20.09.2012]
- Skoczylas N., *O współczesnym nomadyzmie* [w:] *Kultura Enter. Miesięcznik wymiany idei*, <http://kulturaenter.pl/o-wspolczesnym-nomadyzmie/2011/06/> [24.09.2012]

SUMMARY**Cross-cultural competencies of students in the migration context**

The text deals with the issues of cross-cultural competencies of students that are relevant in the era of intensifying internal and external migration. It has attempted to answer the following questions: What are cross-cultural competencies of students – modern nomads? Are these competencies sufficient to function in the modern world in the perspective of social integration and simultaneous collision of cultures?

Keywords:

cross-cultural competencies, students, migration, mobility of youth